

Diş Hekimlerinin Sesi: Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası (1923-1928)

Voice of Dentists: Journal of the Society of Dentists (1923-1928)

^{ID} Gülenay ÇOLAK^a, ^{ID} Kübra KABAKCIOĞLU SEĞMEN^b, ^{ID} Halil Ata BIÇAKÇIOĞLU^a

^aGazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji AD, Ankara, Türkiye

^bOndokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Bölümü, Samsun, Türkiye

ÖZET Bu makalenin amacı Türk Diş Tabipleri Cemiyeti'nin 1923-1928 yıllarında çıkarttığı, Türk diş hekimlerinin yaşadıkları mesleki kimlik mücadeleleri ve eğitim problemlerini ele alan dergiyi (mecmua) tanıtmaktır. Bu dergi, dönemin diş hekimleriyle günümüz diş hekimleri arasında mesleki bilgi ve sorunların aktarımında köprü niteliği taşımaktadır. 1923-1928 yılları arasında yayınlanan ve diş hekimlerinin ilk süreli yayını olan "Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası", çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Milli Kütüphane Arşivi'nden temin edilen ve yazım dili Osmanlı Türkçesi olan derginin transkripsiyonu yapılmıştır. Disiplinler arası bu çalışmada, derginin günümüz Türkçesine çevrilmesi (latinize edilmesi), mesleki içeriklerin analizi ve diş hekimliğine ilişkin sorunların tespiti gerçekleştirilmiştir. Mecmuada yer alan bilimsel çalışmalar ve problemler (unvan, yetersiz koşullar vb.) derleme yöntemiyle değerlendirilmiştir. Kaynakçada birinci ve ikinci el kaynaklar incelenerek metodolojiye uygun olarak sunulmuştur. Türkiye'de çıkarılan ilk süreli diş hekimliği dergisi olan mecmua, 1923-1928 yılları arasında Osmanlı Türkçesi ile 37 sayı yayımlanmıştır. İçerisinde hem Avrupa'daki bilimsel gelişmeler ve akademik yayınlar tanıtılmış, hem de Türkiye'deki diş hekimlerinin sorunları ve öğrencilerin düşük standartlı eğitimleri vurgulanmıştır. Bu yönüyle dergi, günümüz akademisyen diş hekimlerine katkı sağlayacak niteliktedir. Erken Cumhuriyet döneminde diş hekimlerinin mesleki eğitim ve haklarını geliştirmek ve seslerini duyurmak için çıkardıkları mecmua, beş yıl boyunca bu amaca hizmet etmiştir. İçerisinde hem akademik çalışmalara yer verilmiş hem de hekimlerin kanuni haklarının kazanılması için yazın yoluyla mücadele edilmiştir. Dergi, günümüz diş hekimlerine, mesleğin tarihsel problemleri ve meslektaşlarının mücadeleleri konusunda bağ kurma olanağı sunmaktadır.

ABSTRACT This study aims to present the Journal of the Society of Dental Physicians (Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası), published between 1923-1928, which reflects the professional identity struggles and educational challenges of Turkish dentists. The journal serves as a bridge between early Republican dentists and contemporary practitioners regarding professional knowledge and challenges. The primary material of this study is the *Journal of the Society of Dental Physicians*, the first periodical for Turkish dentists, published between 1923-1928. Written in Ottoman Turkish and obtained from the National Library Archives, the journal was transcribed. In this interdisciplinary study, it was translated (Latinized), its contents analyzed, and dentistry-related problems identified. The scientific studies and issues presented in the journal (e.g., professional titles, inadequate conditions) were examined using a narrative research method. Both primary and secondary sources were reviewed. The journal is the first periodical on dentistry published in Türkiye. A total of 37 issues appeared between 1923 and 1928. Its content introduced scientific developments and academic publications from Europe, while also addressing the professional problems of Turkish dentists and the substandard education of dental students. With such material, the journal provides valuable insights for today's academic dentists. In the Early Republican period, dentists launched this journal to advance education, secure rights, and make their voices heard. Over five years, it fulfilled this mission by publishing academic studies and written advocacy for dentists' legal rights. The journal offers today's dentists a historical perspective on professional challenges and predecessors' struggles, serving as a valuable academic resource.

Anahtar Kelimeler: Diş Tabipleri Cemiyeti; mecmua; unvan meselesi

Keywords: Dental Physicians Association; journal; title issue

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:

Çolak G, Kabakcıoğlu Seğmen K, Biçakçıoğlu HA. Diş hekimlerinin sesi: Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası (1923-1928). Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2025;33(3):144-54.

Correspondence: Gülenay ÇOLAK

Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Periodontoloji AD, Ankara, Türkiye

E-mail: gulenaycolak@gazi.edu.tr



Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 19 Mar 2025

Received in revised form: 23 Jul 2025

Accepted: 21 Aug 2025

Available online: 23 Sep 2025

2146-8982 / Copyright © 2025 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Ağız ve diş sağlığı, bununla bağlantılı bakım ürünleri ve diş tedavisine yönelik uygulamalar milattan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır.¹ İlkel yöntemler ve aletlerle başlayan süreç, teknolojinin ilerlemesine paralel olarak bir değişim ve gelişim göstermiştir. Çoğu zaman babadan oğula, ustadan çırığa aktarılan bilgiler ve tekniklerle insanların ağız ve diş sağlığına bakılmış, bu uygulamalar toplumda diş tedavisine dair algılar ve ön yargılar oluşturmuş, kökleştirmiştir.

Diş hekimliği mesleği, ülkemizde örgün eğitim kapsamına -14 Mart 1827 tarihinde- girinceye kadar uzun yıllar eğitimsiz ve diplomasız kişilerin tekelinde yürütülmüştür. Kendi içlerinde de gruplara ayrılan bu diplomasız dişçiler; sokak dişçileri ve dişçiliği ikinci bir meslek olarak yapanlar şeklinde ayrılmışlardı. Bu gruptan şehirlerde ve köylerde seyyar arabalarla gezerek ilaç satan, diş çekip, tedavi eden sokak dişçileri hem eğitimsiz olduklarından hem de steril koşulları sağlamadıklarından kendilerine ruhsat verilmemişti.² Öte yandan dişçiliği yan meslek olarak icra eden berberler, sünnetçiler, nalbantlar vb. bu işi ruhsatsız olarak yerine getiriyorlardı. Fakat bazı dönemlerde, bu meslekler arasında ruhsatname alan kişilerde olmuştu. Mesela Osmanlı Arşivi'ndeki bir belgeye göre 12 Ağustos 1851 tarihinde Berber Hacı İstefan adlı bir şahsa hekimlik ve cerrahlik gibi uygulamalara karışmaması şartıyla kan alma ve diş çekme konusunda ruhsat verilmişti.³

Diş hekimlerinin, mesleki bir kimliğe ve ihtiyaç duyduğu tıbbi tesisata kavuşması gerektiği fikri ile 14 Mart 1827 tarihinde *Tıphane ve Cerrahane-i Amire* açıldı ve ülkemizde diş hekimliği ilk defa modern tıp öğretiminin içerisinde yer aldı.⁴ Süreci, 22 Kasım 1908 tarihinde *Darülfünun-i Osmani Tıp Fakültesi Eczacı ve Dişçi ve Kabile Hastabakıcı Mektepleri Dişçi Mekteb-i Alisi (1908-1922)* kurulması takip etmiş, dişçilik başlı başına bir şube olarak ortaya çıkmıştır.⁵

Fakat diş hekimliği yolunda en etkili adım 1928 yılında atılmıştı. Nitekim bu tarihte çıkan kanuna göre yalnızca diş hekimliği okulundan mezun olanlar bu mesleği icra edebileceklerdi.⁶ Devletin verdiği bu kararlar halk arasında alelade bir meslek gibi görülen diş hekimliği, eğitim alınması gereken fenni bir bilim

dalı olarak sunuluyordu. 31 Temmuz 1933 tarihine gelindiğinde diş hekimliği, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı bir yüksekokula dönüşmüş, eğitim süresi de 4 yıla çıkarılmıştı.⁶

Ancak diş hekimliğinin yüksekokula dönüşmesi bu mesleğin hak ettiği akademik statüyü kazanmasında yeterli olmamıştı. Nitekim 11 Temmuz 1964 tarihinde diş hekimliği, tıp fakültesinden ayrılmış ve fakülteye evrilmiş, eğitim süresi değişerek günümüzde olduğu gibi 5 yıl olarak düzenlenmiştir.⁷

Hâlihazırda Türkiye'de ve dünyada diş hekimliğinde yaşanan değişimi, dönüşümü, gelişimi ele alan akademik çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.⁸⁻¹² Bu çalışmaların bir parçası olacak araştırmamızda, 1923 yılında çıkarılan *Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası*'nı değerlendirmeyi ve akademik camiaya kaynak olarak sunmayı hedefledik. Dönemin Diş Tabipleri Cemiyeti tarafından çıkartılan bu dergiyi dikkat çekici kılan nokta, alanında Türkiye'de çıkan ilk diş hekimliği dergisi olmasıdır. Dergi, 1923 yılında yayın hayatına başlayıp, Ekim 1928 tarihine kadar aktif olarak çalışmıştır. Bu bağlamda Milli Kütüphane arşivinden temin ettiğimiz ve günümüz diş hekimlerine de katkı sunacağına inandığımız *Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası* şekil, içerik, yayın politikası, alana katkısı, amacı açısından ortaya konulmaya çalışıldı.¹³

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu araştırma kapsamında kullanılan veriler, 25 Mart 2024-10 Şubat 2025 tarihleri arasında yürütülen araştırma sürecinde elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan ana kaynak, Türk diş hekimlerinin çıkardığı ilk süreli yayın olan "*Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası*"dır. Milli Kütüphane arşivinde tespit edilen dergi, 1923-1928 yılları arasında basılmıştır. Dergi, Türkiye'deki harf inkılabından (1 Kasım 1928) önce yayımlandığından yazım dili Osmanlıca yani Osmanlı Türkçesidir. Bu bağlamda disiplinler arası bir çalışma olarak planlanan makalede, derginin günümüz Türkçesine çevrilmesi (Latinize edilmesi), mesleki içeriklerin analizi ve diş hekimliğine ilişkin sorunların tespiti gerçekleştirilmiştir. Yazarlar arasında yer alan akademisyen tarihçi, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin transkripsiyonundan sorumlu olurken; akademisyen diş hekimleri ise içerik ana-

lizi ve mesleki sorunların değerlendirilmesini yürütmüştür. Bu çalışma arşiv taraması ve literatür incelemesine dayalı olduğundan etik kurul onayı gerekmemektedir.

İlk etapta derginin toplam kaç sayısının olduğu tespit edilmiştir. Ardından tespit edilen 37 sayının her birinin içerik incelemesi yapılmıştır. İçerik incelemesinde çalışmamızın temasına uygun olan verilerin (amaç, hedef ve mesleki haberler gibi) transkripsiyonu yapılmış ve yorumlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki sayılar irdelenmiştir:

1. sene 9. sayı (Ağustos 1924)
1. sene 10. sayı (Eylül 1924)
2. sene 14. sayı (Ocak 1925)
4. sene 36. sayı (Ağustos 1928)

Verilerin değerlendirilmesinde, hem dergi yayın dönemi dış hekimlerinin mesleki ve akademik hayatlarına dair sorunlar ortaya konulmuş hem de dış hekimlerinin günümüzdeki mesleki statüleri görünür kılınmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

1923-1928 yılları arasında yayımlanan *Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası*, Türkiye’de diş hekimliği mesleğinin kurumsallaşma sürecinde önemli bir araç işlevi görmüştür. Mecmuanın incelenmesiyle aşağıdaki temel bulgulara ulaşılmıştır:

1. Mesleki Kimliğin İnşası

Mecmuada yer alan yazılar, diş hekimliğinin tıptan bağımsız bir uzmanlık alanı olarak tanınması çabasını yansıtmaktadır. Diş hekimliğinin bilimsel yönü vurgulanmış, halk arasında yaygın olan “tabip olmayan dişçiler” ile mücadele edilmesi gerektiği sık sık belirtilmiştir. Bu söylem, modern tıp anlayışıyla paralel olarak mesleki kimliğin yeniden inşasını hedeflemiştir.

2. Bilimsel İçeriğin Yoğunluğu

Dergide, dönemin modern bilim anlayışına uygun şekilde hazırlanmış akademik makalelere yer verilmiştir. Diş eti hastalıkları, ağız hijyeni, protez teknikleri ve enfeksiyon kontrolü gibi konular dönemin bilimsel diliyle ele alınmış, bu yönüyle dergi yalnızca bir meslek örgütü yayını değil, aynı zamanda bir bilimsel platform işlevi görmüştür.

3. Halk Sağlığı ve Toplumcu Yaklaşım

Mecmuada yer alan yazılarda, bireysel tedaviden çok koruyucu hekimlik anlayışı öne çıkarılmıştır. Diş sağlığının genel sağlıkla ilişkisi sık sık vurgulanmış, toplumun eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca halkın bilinçlendirilmesine yönelik sadeleştirilmiş yazılar ve halkı hedefleyen mesajlar da kullanılmıştır.

4. Dil ve Anlatım Özellikleri

Dergide kullanılan dil, dönemin Osmanlıca-Türkçe geçiş sürecine işaret etmektedir. Teknik terimlerin sadeleştirilmesi çabaları dikkat çekmekte, anlaşılır bir dil kullanımı ile hem meslek içi hem de meslek dışı okuyucuya ulaşmak istenmiştir.

5. Kurumsal Yapının İnşası

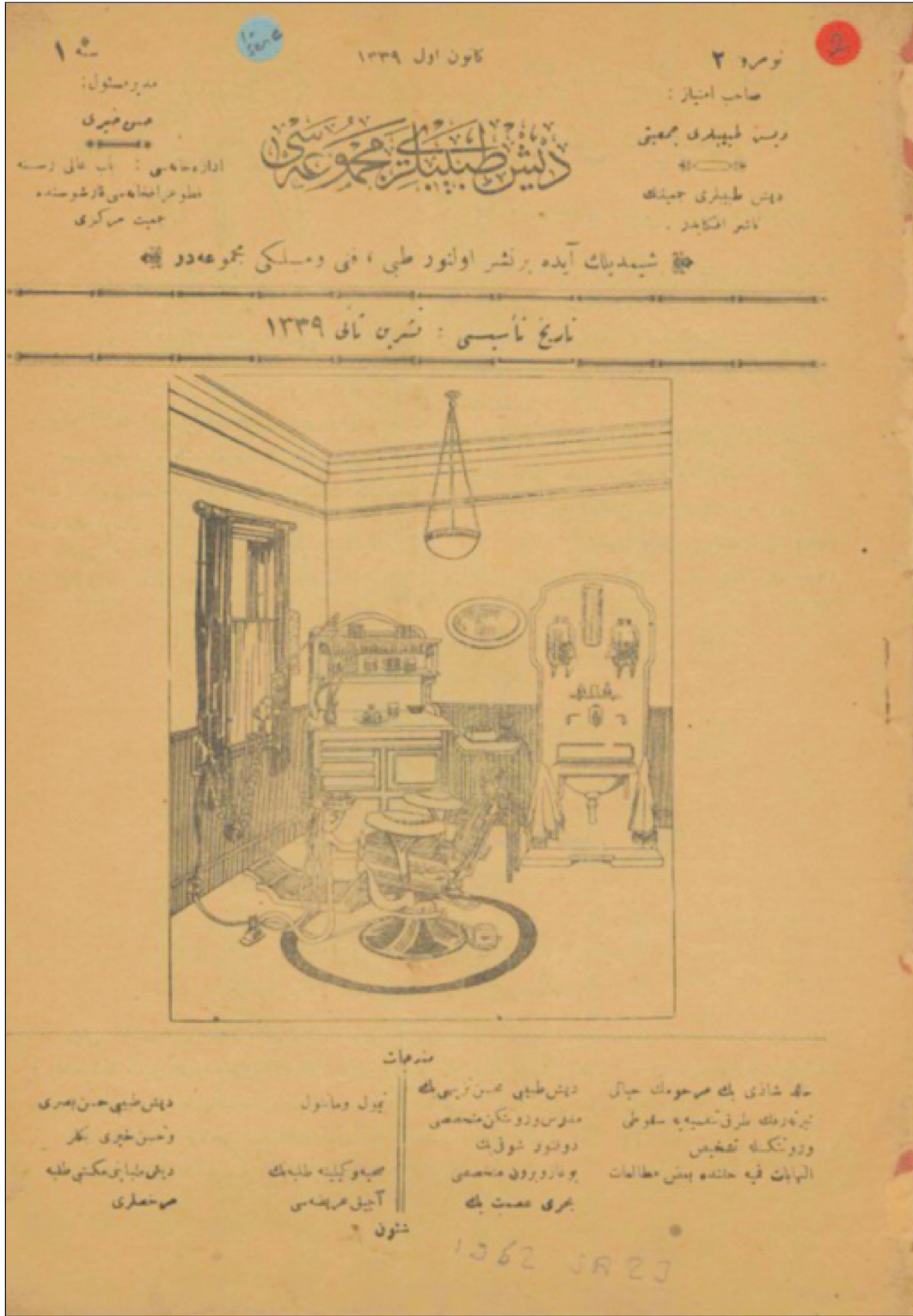
Mecmua, Diş Tabipleri Cemiyetinin örgütlenme, meslek etiği oluşturma ve mesleki standartları belirleme süreçlerinde merkezî bir rol oynamıştır. Dergide, cemiyetin faaliyet raporlarına, kongre çağrılarına ve mesleki duyurulara da yer verilmiş, bu yönüyle hem bilgi paylaşım hem de örgütsel koordinasyon aracı olmuştur.

6. Batılılaşma ve Modernleşme Etkisi

Mecmuada, Avrupa’daki diş hekimliği gelişmelerine sıkça referans verilmiştir. Fransa, Almanya ve İsviçre’deki uygulamalar örnek gösterilerek, Türkiye’de benzer bir modelin inşası hedeflenmiştir. Bu durum, dönemin genel modernleşme paradigmasına paralel bir yönelimdir.

YAYIN PERİYODU, İÇERİK DEĞİŞİMLERİ VE ARŞİVSEL BOŞLUKLAR

Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası; tıp, fen ve mesleki bilgiler içeren bir dergidir. Yayın hayatına Kasım 1923 tarihinde başlayan derginin ilk senesinin 2. sayısının kapağında; “*Şimdilik ayda bir neşr olunur tıbbi, fenni ve mesleki mecmuadır.*” ifadesi yer almaktadır.¹⁴ Bu ifade, derginin amacını ve yayın periyodunu ortaya koymaktadır. Derginin ilk müdürü Hasan Hayri Bey idi ve mecmuanın sahiplik hakları Diş Tabipleri Cemiyetine aitti. Dergi kapağının sol tarafında adres bilgisi ve bir diş kliniği resmi, resmin altında ise içindikiler kısmı bulunmaktaydı (**Resim 1**).



RESİM 1: Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası Kapağı (Aralık 1923)

İncelediğimiz derginin ilk senesine ait 12 sayıdan Ekim, Şubat, Mart, Nisan ve Haziran-Temmuz aylarına ait yayınlara ulaşamadı. Muhtemelen bu sa-

yılar, zaman içerisinde kaybolmuştur. Derginin, Ağustos 1924 tarihinde yayımlanan 9. sayısında değişim yaşanmış, kapağına Osmanlıca başlığının ya-

nına Fransızca olarak *Bulletin de la Soci t Odontologique Turque* ismi eklenmiştir. Kapaktaki klinik resmi ve içindekiler kısmı kaldırılmış, bu sayıya özgü olarak Darülfünun Emimi İsmail Hakkı Bey'in fotoğrafı konulmuştur. Ayrıca derginin, dış tabipleri heyetinin faaliyetlerini ve amacını belirttiği bir yazı da eklenmiştir. Eylül 1924 tarihli 10. sayıda ise "Her türlü hususat için Sultan Mahmud Türbesi civarında Hilâl-i Ahmer merkezinde Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası heyeti tahrîriyesi[ne] mürâcaat olunmalıdır." denilerek derginin yayın ekibine ulaşılabilecek adrese vurgu yapılmış, ihtiyaç hâlinde onlara başvurulabileceği belirtilmiştir.

Mecmuanın 2. senesinin yayınları yani 13-24 sayıları arası düzenli olarak her ay çıkartılmıştır. Ancak 3. senesinde 1926-1928 tarihleri arasında düzensiz bir şekilde 25, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 34 ve 35. sayıları yayımlanmıştır. Mecmuanın 27. sayısı eksik, 28. sayısından sonra Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarında yayın yapılamamış ve 31. sayısı Temmuz 1927 tarihinde basılmıştır. Yedi ay sonra 32, 33, 34 ve 35. sayıları 1928 yılında düzenli çıkmıştır.

Dördüncü senenin 36. sayısı 1928 yılında 2 ay (Temmuz-Ağustos) beraber verilmiştir. Bu sayının ilk kapağında, hem Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in (Atatürk) ve Başbakan İsmet İnönü'nün heyete hem de heyetin onlara hürmet, taktir ve teşekkür yazıları yer almaktadır. Dış Tabipleri Cemiyeti, Eylül-Ekim 1928 tarihinde son sayısını (37. sayı) yayımlamıştır. Mecmuanın 24 ve 37. sayıları hariç tamamı 17 sayfadan oluşmaktadır.

MECMUANIN AMACI, HEDEF KİTLESİ VE KATKI BEKLENTİSİ

Kasım 1923'te yayına başlayan *Dış Tabipleri Cemiyeti* dergisi heyeti 15 Temmuz 1924 tarihinde dış hekimleri Mahmud Rıfat, Rıza Şevki ve Rıdvan Hakkı beylerden oluşan bir ekiple aylık oturumlarını gerçekleştirmiştir.¹⁵ Rıdvan Hakkı Bey'in kaleme aldığı bir yazıyla derginin yayın amacı camiaya duyurulmuştur.

Rıdvan Hakkı Bey'in kaleminde somutlaştırılan genel görüşe göre dış hekimlerinin ve mesleğin önünde çözüme kavuşturulması gereken çok problem vardı. Derginin çıkarılmasındaki temel amaç, yazın

yoluyla Batı'nın akademik gelişmelerini takip edebilmek, mesleğe değer kazandırmak olsa da öncelikle ülkede alana yönelik kitaplar eksikti ve akademisyen dış hekimleri adeta yoktan var ederek, hekim adayları gençleri eğitmeye çabalıyorlardı. Dergi; bu eksiklerin giderilmesinde, seslerinin duyurulmasında adeta bir vasıta görevi görecek. Bunun içinde derginin aktif olması ve bu doğrultuda meslekte yer edinmiş, tecrübe sahibi hocaların ilmi makaleler yazmaları, yabancı dilde yazılmış makalelerin de Türkçeye çevrilmesi gerekiyordu. Bu noktada baş hastalıklarının tıp ile olan alakası, ameliyat ve klinik işleyişi hakkında meslekte yükselmiş hekimlerin tecrübe ve gözlemlerini yazmaları, özellikle protez için sanayi ile iş birliği kısmının uzman hekimlerce sağlanması büyük önem arz ediyordu. Bu bağlamda Rıdvan Hakkı Bey ocağa kol kanat gerilmesini, dergi heyeti faaliyetlerinin daima desteklenmesini temenni ediyordu.

Maddi zorluklarla da mücadele etmek zorunda kalan dergi heyeti, gayretli dış hekim öğrencilerinin Avrupa standartlarında eğitim görmeleri, akademik bilgi ve beceriyi kazanabilmeleri için her türlü zorluğa göğüs germeyi, fedakârlıkta bulunmayı ilke edinmişti.

Esasında derginin ekonomik kaynağını abonelikler, reklamlar ve ölüm ilanları oluşturuyordu (Resim 2). Bu süreçte abonmanlar konusunda sıkıntı yaşandığını, üyelerden ısrarla üyeliklerini yenilemeleri ricasında bulunmalarından anlaşılmaktadır. Dergi heyeti, aksi taktirde kesintisiz yayın yapamamaktan endişe etmekteydi.¹⁶



Derginin Ocak 1925 tarihli yayınında Hüseyin Hayri Bey dış hekimliği mesleğinin geldiği son durum hakkında bilgi vermiştir.¹⁷ Ona göre dergi heyeti kuruluşundan itibaren Sıhhiye Vekâleti ile olan diyalogları sayesinde mesleğin ilerlemesi ve gelişmesi için ciddi adımlar atmış, bunun faydaları da görülmüştür. Ancak o dönem dış hekimlerinin temel bir problem olarak gördükleri ünvan meselesinde bir sonuca varılamamıştır. Meselenin bir kanunla kesinleşmemiş olması hâlâ şikâyet konusu olarak görülmekteydi. Ünvan meselesini ciddiye alan dış hekimleri, doktor olarak tanımlanmamalarından dolayı sıkıntılar yaşıyorlardı. Bu sıkıntıların, daha sonraki süreçte de devam ettiği görülmektedir. Nitekim

دیش طبیلرینه مخصوص آلات و ادوات ده بومی
هرانت و آرداش بالجیان
برادرلر
آلتون ایشلرکنزه
بالکنز بالجیان آلتون لهیسی (سودور) استعمال
ایدیکنز. آغیزده قرارمن، جابوقی اوزر و ۲۲ عبار التون
رنکنده در .


حسی ایطال ایچون
امبول و آلتین، استعمال اولنشی توصیه ایدر .
ترکیانی یوزده ایکی نوودقالتین و آدره نالیندر .

استانبول یکی جامع شیرین خان ۱۰۴۹، ۸
شبهسی غلط، سرای آزانور خان نومرو ۱۵، ۱۴
تلفون : - استانبول ۱۶۵۱

قولینوس دیش معجونو
مرتب اوزرنده
منشأ اصلی اولان
New Haven
Connec
U.S.A
مارقه سنکد بولنفسور ایجاب ایدر. دقت ایدیکنز. طلب
ایدیکنز هر طرفده سالیور .
عموم ترکیه آجنتهسی
مورس قراجی جاده کیر ۳۰۳
دیش طبیی بکله: آرزو ایندکیری تقدیرده مکتوب
مقابله قولینوس نمونه لری تقدیم اولتور.

سیان سلیقا
یو کونه ندومسته اول سیانلردن ک ایسی اوله رق عالم تجارته سوق ایلدیکمز یورسلن سته تک سیان ایشو سلیقا سبایندر .
سورت اخضاری بر از مشکل اولان ایشو سیان تعریفنامه کوره تطبیق حرکت اولتورسه خسته لری ممنون
ایدیکنک غایت ماعلام و غیر منحل جلالی بر یورسلن دولتی اولدینی نظاهر ایدر .
آرزو اولدینی تقدیرده بوسته ایله بر نمونه ارسال اولتور .
رنکری
نومرو ۱ بیاض
نومرو ۵ ساری
نومرو ۹ غری
۲ سازمقراق بیاض
۳ غایت اچق ساری
۴ اچق ساری
۶ قوبوساری
۷ ساری به مائل اسمر اچیق
۸ غری قهر
۱۰ بیاض اچیق غری
۱۱ ایچی اسمری
۱۲ بییه
کوچک بیوک قوطولری اولدینی کی درت دنکنن عبادت قوطولورده موجوددر .
آدموس : آتش برادرلر قومبابهسی
5 - 12 Broad Street, Coldne Square London



RESİM 2: Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, 1. sene 2 no.lu sayısında yer alan reklam (1923)

Diş Hekimi Suat İsmail Bey, 7 Temmuz 1939 tarihli Vakit gazetesindeki “Doktor mu tabip mi? Diş doktorları Sıhhat Vekâletinin kararına itiraz ediyorlar,

doktora vermeyen doktora doktor deniyor da diş tabiplerine niçin denilmesin?” başlıklı yazısında bu konudaki çelişkileri ortaya koyuyor, gerekçesini

belirterek bu ünvanı hak ettiklerini vurguluyordu.¹⁸ Diş hekimi Hüseyin Hayri Bey ise bir onur meselesi olarak saydığı ünvan konusunda mesleki şeref ve haysiyetlerine dokunulacak bir uygulamaya imkân vermeyeceklerini dile getiriyordu.

Diş Tabipleri Cemiyeti, gündemlerine çok önemli bir konuyu da almışlardı. O dönem İcra-i Tababet Kanunu hazırlığı vardı ve bu kanun direkt olarak kendi mesleklerinin kapsamını ve değerini ilgilendiriyordu. Bu bilinç ile diş hekimleri İcra-i Tababet Kanunu müzakerelerinde kendilerini anlatabilmek adına bir rapor hazırlayıp kurul üyelerine ulaştırmışlardı. Sundukları rapor dikkate alınacak olursa mesleğin kaderi değişecek ve kıymeti yükselecekti. Nitekim rapor hazırlanırken Avrupa ile bütünleşik hareket edilmesi amaçlanmış, Avrupalı meslektaşlarının kanuni hakları dikkate alınmış, Türkiye'nin vaziyeti ve ihtiyaçları ayrıca göz önünde bulundurulmuştur. Öte yandan raporun düzenlemesi esnasında ülkenin önde gelen, meslekte isim yapmış hekimlerinin görüşlerinden ve tecrübelerinden faydalanılarak mevcut duruma geniş bir perspektiften bakılmaya çalışılmıştır.

Cemiyetin amaçlarının birisi de mektebin ıslahı için çareler düşünmek ve bu doğrultuda makamların dikkatini çekmekti. Geldikleri noktada, Diş Tabipleri Cemiyeti üyeleri en önemli gördükleri eğitim konusunda (teori ve uygulamada) geri kaldığı kanaatindeydiler. Çünkü onlara göre birçok masrafla yenilenmeye çalışılan okul binası, yeniden satın alınan aletler, mesleğin eğitim ile ilgili problemlerini köklü bir şekilde çözmekten uzaktı. Bu hâliyle diş hekimliği fakültesinin gerek teşkilat gerekse kadrosuyla Avrupa'daki benzeri okullar ile paralel bir eğitim sunmasına imkân yoktu. Problemi çözecek en etkili yol ise diş hekimliği fakültesinin idaresine meslekten yetişmiş bir kişinin getirilmesi idi.

Bu doğrultuda diş hekimlerinin alan olarak kendilerine yakın olmayan eczacılardan ayrılması, ortak derslerin tıp fakültesinde görülmesi, mesleğe ait dersler için uzmanların tayin edilmesi ve uzmanı olmayan dersler için Avrupa'dan öğretmen çağırılması gerekmektedir. Aynı şekilde fakültenin uyguladığı ders programları da çağdaştırılmalı, Paris ve Cenevre okullarındaki müfredat takip edilmeliydi.

Anlaşıldığına göre o dönem diş hekimliği öğrencilerini zorlayan önemli bir konu da alınan kimya dersleriydi. Tıp fakültesi öğrencileri bu dersi 2 sömestr alırken, diş hekimliği öğrencileri eczacılarla ortak dersleri olmasından dolayı 4 sömestr alıyorlardı. Bu durum, diş hekimliği öğrencilerini fazla meşgul etmekte, onların branş derslerine vakit bulmalarına engel olmaktaydı. Hüseyin Hayri Bey'in ifadesiyle *"Bu gibi mantıksızlıklar giderilmedikçe okulun ıslahından söz etmek gülünç"* oluyordu.

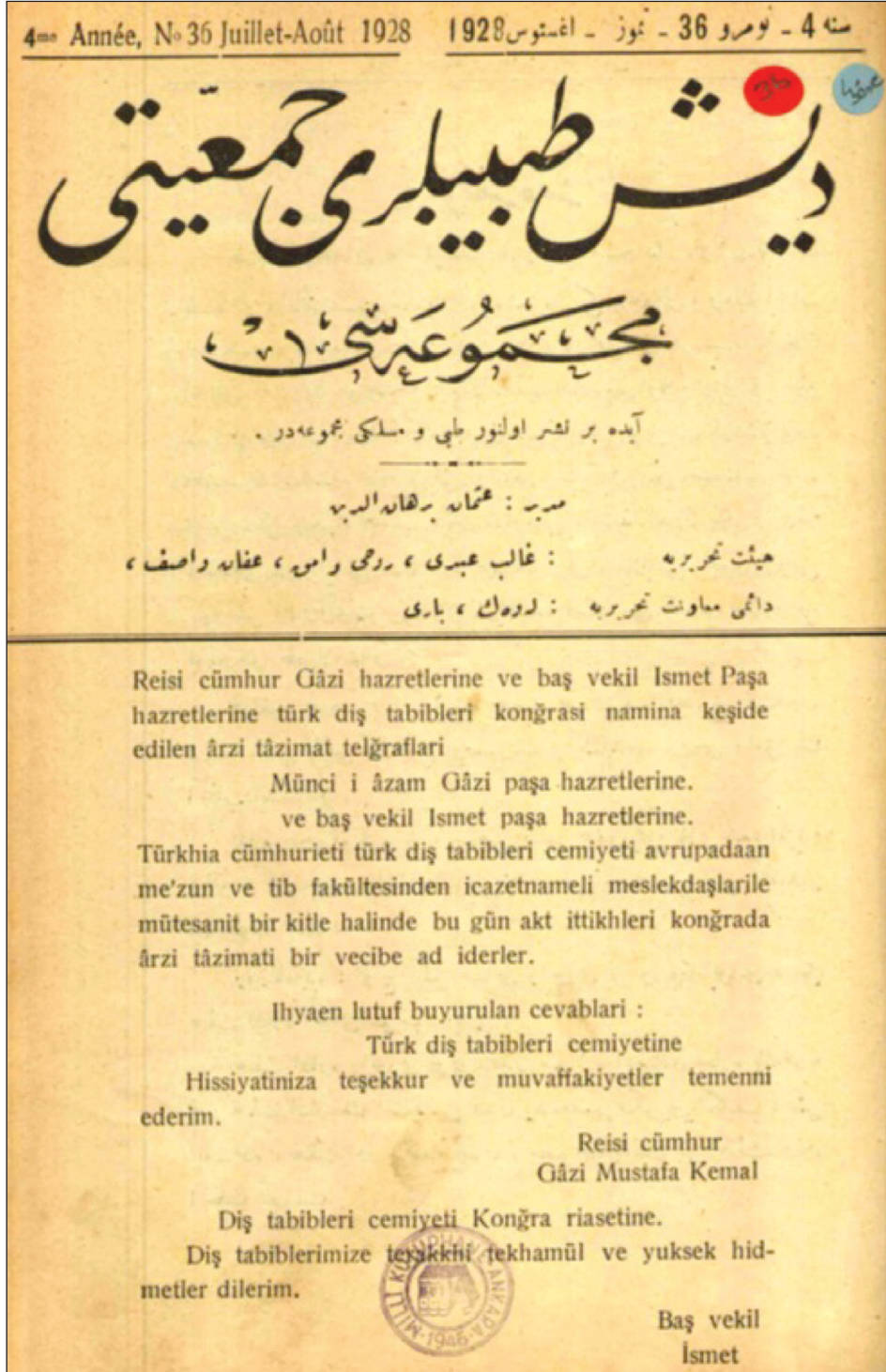
Hüseyin Hayri Bey'in eleştirilerinin odak noktasından biri de laboratuvardaki uygulama masalarının mesleğin gereklerini karşılayacak şekilde üretilmemiş olmasıydı. Başka bir ifade ile tahta kalitesinin güzel olduğu belirtilen bu masalar maksadına uygun yapılmamıştı. Şöyle ki kurulan masaların önleri gereksiz dolaplarla kapatılmak suretiyle hiçbir işe yaramaz hâle getirilmişti. Bu hâliyle laboratuvardaki masalarda oturarak çalışmak mümkün olamamaktaydı. Oysaki protez oturularak yapılmıyordu. Hüseyin Hayri Bey'in deyişiyle: *"Ayakta eğe vurulmaz, bu masaların ise önüne oturmak için insanın ayağını kesmesi, yok etmesi icab ediyor?"* idi. Fakat onu asıl rahatsız eden nokta, Anadolu köylüsünün alın terinden toplanan ve büyük zorluklar ile fakülteye aktarılan paranın amaçtan uzak bir şekilde boşa harcanmış olmasıydı. Onun muhataplarını hedef alan şu tespiti, günümüzde dahi düşünülmesi ve sorulması gereken bir değeri gösterir. *"Paranın böyle amacına uygun sarfedilmemesi ilgililerin vicdanlarını titretmeliydi."*

Mesleki ideallerle kurulan Diş Tabipleri Cemiyeti heyeti üyeleri kendilerine yeni bir çehre kazandırmak amacıyla 25 Mayıs 1928 tarihli kongrelerinde -diplomalı meslektaşlarla da temaslarda bulunarak aldıkları bir karar ile yönetimin değişmesi konusunda fikir birliğine varmışlardı.¹⁹ Heyet idaresi değişen koşullardan dolayı kendini fes etmeyi, meslek ve cemiyetin geleceği için gerekli görmüşlerdi. Bu doğrultuda 24 Ağustos 1928 tarihinde yoğun bir katılımıyla cemiyet merkezinde toplanan kongrede istifalarını takdim etmişlerdi.

Kongre başkanlığına Kemaleddin Rıza Bey, kâtipliğine Ruhi Vamak (?) Bey seçilmişti. Kongre heyeti yapılan toplantıya dair Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'i (Atatürk) ve Başbakan İsmet (İnönü) Paşa'yı

bilgilendirmek adına bir telgraf çekmeye karar vermişlerdi. Bu karar, kongrede alkışlarla karşılanmıştı. Ekte de verdiğimiz bu telgrafta heyet Türkiye Cumhuriyeti Türk Dış Tabipleri Cemiyeti olarak Avrupa'dan

mezun ve tıp fakültesinden diplomalı meslektaşları ile toplandıkları kongrede, Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a teşekkürlerini, hürmetlerini iletmeyi bir görev saydıklarını dile getiriyorlardı (Resim 3). Aynı şekilde



RESİM 3: Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, kongre açılışında Gazi Mustafa Kemal (Atatürk) ve İsmet Paşa'nın (İnönü) tebrik mesajı (1928) (4. sene 36 no.lu sayı)

Gazi Mustafa Kemal'in ve İsmet Paşa'nın bir telgraf ile karşılık verdiği görülmektedir.²⁰ Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal "Türk Dış Tabipleri Cemiyetine hissiyatınıza teşekkür ve muvaffakiyetler temenni ederim." Derken; İsmet Paşa da "Dış Tabipleri Cemiyeti Kongre başkanlığına dış tabiplerimize yük-selme, gelişme ve yüksek hizmetler." diliyordu.

Gerek Dış Tabipleri Cemiyetinin idari kadrosu gerekse bu cemiyet dergisinin yazı kadrosu yeniden düzenlenmişti. Uzun müzakerelerden sonra yeni yapılanmaya göre:

Başkan: Hasan Hayri Bey

Kâtib-i Umumi: Ferid Ramiz Bey

Murahhas-ı Mesul: Sami Günterberg Bey

Veznedar: Mehmed Rıfat Bey

İdare Memuru: Ruhi Vamak (?) Bey

Azalar: Hasan Sabri, Osman Burhaneddin, Galib Abdi, Ayostolidis idi.

Heyet değişikliğinin ardından Eylül-Ekim 1928 tarihinde *Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası*'nın 37. sayısını da yayımlamışlardır. Ardından başka bir yayına ulaşılammıştır.

TARTIŞMA

Ülkemizde dış hekimliği mesleği, geleneksel yön-temlere bağlılıktan ve ön yargılardan dolayı hak ettiği değeri görememiştir. Bu problemi aşabilmek adına dış hekimleri, çeşitli yollarla mücadelede bulunmuş-lardır. İlk defa Dış Tabipleri Cemiyeti heyeti mesleki bir dergi çıkararak seslerini duyurmaya çalışmışlar-dır. Çalışmamızın konusunu oluşturan ve Türkiye'de ilk dış hekimliği dergisi olan bu mecmua, 1923-1928 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüştür. Dergi-nin bir amacı dış hekimliği alanında Batı'da görülen bilimsel gelişmelerin, aydınlanmanın ve akademik uygulamaların ülkemizde de yakalanmasını sağla-maktır. Dolayısıyla mecmua, dış hekimliğini yalnızca bir tedavi pratiği olmaktan çıkararak bilimsel, ku-rumsal ve etik bir çerçeveye oturtmayı amaçlamıştır. Bu yönüyle çalışma, *Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası*'nı yalnızca arşivsel bir belge olarak değil, aynı zamanda dönemin mesleki dinamiklerini yansıtan bir kaynak olarak ele alması ile literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Dergi üzerinden yürütülen analiz, Erken

Cumhuriyet Dönemi'nde dış hekimliğinin kurumsal-laşma sürecine, mesleki kimlik mücadelesine ve sağ-lık politikalarının şekillenmesine ışık tutmaktadır.

Mecmuada, Avrupa'daki dış hekimliği örnekle-rine sıkça yer verilmiştir. Bu durum, dönemin mes-leki standartlarının yükseltilmesi ve uluslararası saygınlık kazanılması açısından önemlidir. Avru-pa'da yayımlanan akademik çalışmaların, makalele-rin çevirilerinin yapılması, müfredata kazandırılması için çaba gösterilmesi bunun sadece bir ayağıdır. Öte yandan öğrencilerin eğitim sorunları, donanımlı la-boratuvar eksikliği, gerekli kitap ve aletlere sahip olunmaması dikkat çekilmeye çalışılan diğer problemlerdir. Derginin bir diğer hedefi de dış hekimli-ğini, tıbbın dışında kalan ikincil bir alan olmaktan çıkarmaya çalışmaktı. Onları, "tabip olmayan dışçı-lerden" ayırıştırarak mesleğin hem bilimsel saygınlı-ğını artırmak hem de toplumda meşru bir yer edinmesini sağlamaktı.

Dış Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Türk dış he-kimlerinin dönemin koşulları çerçevesinde yaşadığı mesleki sorunları ve ihtiyaçları ilk kez sistematik bir biçimde gündeme taşıyan öncü bir yayın organı ol-muştur.⁵ Dergi, bilimsel makaleler ve yeni tekniklere dair içerikleriyle mesleki bilgi güncellenmesine katkı sağlarken, aynı zamanda mesleki örgütlenme, statü arayışı ve kimlik inşası gibi konulara da güçlü bir bi-çimde odaklanmıştır. Bu cemiyet, yayımladığı ma-kale ve mektuplar aracılığıyla ülke genelindeki dış hekimliği camiasının sesi olmaya çalışmış, bir an-lamda mesleki bir kamuoyu oluşturarak dış hekimle-rinin ortak sorunlarını görür kılmiştir.

Dergi, dış hekimliği mesleğine dair sorunları yalnızca meslek içi tartışmaların ötesine taşıyarak, yazılı ve sürdürülebilir bir platformda ele almış; bu yönüyle karar alıcılar üzerinde etkide bulunma po-tansiyeli taşımıştır. Nitekim mecmuada dile getirilen taleplerin büyük oranda 1928 yılında yürürlüğe giren *Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun* ile karşılık bulduğu görülmektedir.²⁰ Bu yasa-nın 30. maddesi ile dış hekimliği uygulama yetkisi yalnızca dışçı mektebi mezunlarına tanınmış, böylece hem dış hekimliği mesleği disiplin altına alınmış hem de eğitimin kurumsallaşmasının önü açılmıştır.⁵ Bu gelişme, dergide sıkça vurgulanan mesleki statü ara-

yışının ve halk sağlığındaki rolün tanınmasına yönelik mücadelede önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Ayrıca her ne kadar dönemde müstakil diş hekimleri odası kurulmamış olsa da söz konusu kanun ile tabip odaları kapsamında diş hekimlerinin de yer alması sağlanmış; 20'den fazla diş tabibi bulunan bölgelerde tabip odası yönetimlerinde en az bir diş hekimi temsilcinin bulunması zorunlu kılınmıştır.²⁰ Bu düzenleme, diş hekimlerinin mesleki temsil yetisinin yasal zeminde kabul görmeye başladığını ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

Dergide yer verilen diş hekimliği eğitimine ilişkin eleştiriler ve talepler de zamanla karşılık bulmuş; özellikle 1923 yılında öğrenciler tarafından dile getirilen özerklik ve eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik beklentiler, 1933 Üniversite Reformu ile kısmen gerçekleşmiştir. Bu reform neticesinde dişçi mektebinin ismi diş hekimliği yüksekokulu olarak değiştirilmiş, eğitim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarılmıştır.²¹

Bu gelişmeler, derginin yalnızca bir yayın organı değil, aynı zamanda mesleki dönüşüm sürecinin entelektüel zeminini hazırlayan bir platform olduğunu ortaya koymaktadır.

Mecmuanın dönemin meslek içi etkilerine yansımalarına bakıldığında, mecmua aracılığıyla diş hekimleri arasında bir iletişim ve dayanışma zemininin oluştuğu görülmektedir. Ülkenin ilk diş hekimi nesli, bu yayın sayesinde bilgi ve deneyimlerini paylaşma imkânı bulmuş; böylece dergi, farklı kuşaklar arasında bir bilgi aktarım aracı işlevi görerek günümüz diş hekimlerine kadar uzanan kurumsal hafızanın temellerini atmıştır.

Toplumsal ve yönetsel etki açısından ise mecmuanın içerdiği eleştiri ve önerilerle dönemin kamu otoritelerinin dikkatini çekmeye çalıştığı görülmektedir. Dergide yayımlanan yazılar, özellikle yönetimdeki karar alıcı kurumlara yönelik yapıcı bir baskı unsuru olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar bu etkinin kapsamı, dönemin siyasal ikliminden tamamen bağımsız düşünülemezse de *Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası* sayesinde diş hekimliğine ilişkin yapısal sorunlar resmî söylemde daha görünür hâle gelmiş; mesleki talepler kamusal gündemde yer edinmeye başlamıştır.

Netice itibarıyla *Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası*, yalnızca mesleki sorunların ve güncel bilimsel gelişmelerin paylaşıldığı bir yayın organı olmanın ötesinde; Erken Cumhuriyet Dönemi'nde modern tıbbın kurumsallaşma süreci, halk sağlığının önceliklendirilmesi ve meslek içi örgütlenmenin şekillenmesi açısından önemli bir kültürel ve tarihsel belge niteliği taşımaktadır. Dergi, bir yandan diş hekimleri arasında mesleki iletişim ve dayanışmayı güçlendirirken, diğer yandan kamu otoriteleri nezdinde mesleğin görünürlüğünü ve saygınlığını artırmaya yönelik stratejik bir platform işlevi görmüştür. Bu yönleriyle Mecmua, yalnızca dönemin diş hekimliği pratiğini değil, aynı zamanda Türkiye'de modern sağlık sisteminin inşa sürecini anlamak açısından da sağlık tarihi yazımı için anlamlı bir zemin sunmaktadır.

SONUÇ

Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Türkiye'de diş hekimliği mesleğinin kurumsallaşma sürecinde önemli bir mücadele aracı olarak değerlendirilmelidir. 1923-1928 yılları arasında yayımlanan bu dergi, yalnızca mesleki bilgilerin aktarımını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda mesleki bir dayanışma ve savunuculuk platformu işlevi de görmüştür. Dergide yer alan yazılar, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde diş hekimliğinin karşılaştığı yapısal, akademik ve idari sorunları açıkça ortaya koymakta; aynı zamanda bu sorunlara çözüm önerileri sunarak mesleğin gelişimi için somut katkılarda bulunmaktadır.

Dergi, dönemin sınırlı imkânlarına rağmen mesleki saygınlığın artırılması, eğitim standardının yükseltilmesi, ünvan tartışmalarının çözülmesi ve uluslararası uygulamalarla entegrasyon sağlanması gibi konularda öncü bir rol üstlenmiştir. Yayın heyetinin maddi yetersizliklere rağmen gösterdiği çaba ve azim, mesleki bilinç ve idealizmin örnek bir yansımasıdır. Özellikle mesleki eğitimdeki eksikliklerin giderilmesine yönelik yapılan eleştiriler, bugünün diş hekimliği eğitimine ışık tutacak niteliktedir.

Günümüzden geriye bakıldığında diş hekimlerinin gerek bireysel gerekse Diş Tabipleri Cemiyetinde olduğu gibi kurumsallaşarak verdikleri mesleki mücadelelerinde istedikleri noktaya varıp varmadıkları tartışma konusudur. Hiç şüphesiz diş hekimliğini ele

alan derginin 1923-1928 tarihleri arasında sunduğu problemler büyük ölçüde aşılmış, çok yol kat edilmiştir. Ancak geçen 97 yıllık süre zarfında hangi problemlerin çözümlü hangi problemlerin günümüze kadar intikal ettiği noktası diş hekimleriyle yapılacak daha kapsamlı çalışma ile ortaya konulabilecektir.

Finansal Kaynak

*Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğru-
dan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet,
gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi
bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma*

*ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya
manevi herhangi bir destek alınmamıştır.*

Çıkar Çatışması

*Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin
çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite
üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, her-
hangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer du-
rumları yoktur.*

Yazar Katkıları

Bu çalışma hazırlanırken tüm yazarlar eşit katkı sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Forshaw RJ. The practice of dentistry in ancient Egypt. Br Dent J. 2009;206(9):481-6. [Crossref] [PubMed]
- Özlü Z. Halk hekimliğinden diş hekimliğine: 19. yüzyılda Osmanlı Devletinde dişçilik mesleği (Erbâb-ı Esnân) [From folk medicine to odontology: profession of dentistry in the Ottoman Empire in the 19th century (Erbab-ı Esnan)]. Belleten. 2013;77(279):677. [Link]
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). A)MKT.UM/39-75. [Crossref]
- Baltacıoğlu AY, Baltacıoğlu İH. Türkiye'de diş hekimliği eğitimi ve öğretimi (1908-1933). Osmanlı Bilimi Araştırmaları. 2009-10; XI(1-2):161. [Link]
- Kadıoğlu FG. Dişçi mektebi talebelerinden Sıhhiye Vekili Dr. Refik Bey'e mektup: geleneksel derleme [A letter from dental school students to the Health Minister Dr. Refik Bey: traditional review]. Türkiye Klinikleri J Med Ethics. 2024;32(3):183-96. [Crossref]
- Baltacıoğlu AY, Baltacıoğlu İH. Türkiye'de diş hekimliği eğitimi ve öğretimi (1908-1933). Osmanlı Bilimi Araştırmaları. 2009-10; XI(1-2):160. [Link]
- Erten H. Türkiye'de diş hekimliği eğitiminin tarihçesi. Restoratif Diş Hekimliği Preklinik ve Klinik Eğitimine Genel Bakış. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2024. p.2.
- Perk H. Belgeler ve Objelerle Diş Hekimliği Tarihi. 1. Baskı. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi; 2014. [Crossref]
- Özçiftçi S, Üstün Ç. Türk diş hekimliğinde 57 yıllık öncü bir isim ve onun arşivine ait resimler, kitap kapakları [A leading name in Turkish dentistry for 57 years and pictures, book covers of his archive]. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi. 2022;12(2): 218-27. [Crossref]
- Baytop T. Eczacı Mektebi. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını; 1994. p.215-8.
- Demirhan Erdemir A. Kısa Tıp Tarihi. 2. Baskı. Bursa: Bursa Üniversitesi Basımevi; 1982.
- Karaoğlu I. Düünden Bugüne Dişhekimliği. In: Sağlık I, editor. Türkiye'de Sağlık Tarihi. 1. Baskı. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları; 2001. p.357-61. [Crossref]
- Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası. Nr.1/7, Kasım 1923. [Link]
- Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Nr. 1/2, Kasım 1923. [Link]
- Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Nr. 1/9, Ağustos 1924 [Link]
- Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Nr.3/31, Temmuz 1927. [Link]
- Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Nr. 2/14, Ocak 1925, [Link]
- Anonim. Vakit gazetesi. 07.07.1939. [Link]
- Diş Tabipleri Cemiyeti Mecmuası, Nr. 4/36, Temmuz-Ağustos 1928. [Link]
- Resmî Gazete (14.04.1928/863), 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun; 1928.
- Atasever M. Türkiye'de Ağız-Diş Sağlığı ve Dental Görüntüleme Hizmetleri. 2. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2015.